

MARMARA ADASI
SARAYLAR KÖYÜ
(PALATYA)

Doç.Özer Kabaş
Mayıs 1988

KONU: TARİHÇE: MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ TARAFINDAN OLASI BİR OKUL,
YAZ OKULU VEYA ULUSLARARASI HEYKEL-YONTU FESTİVALİNE ZEMİN SAĞLI-
YACAK RAPORUN GİRİŞ BÖLÜMÜ.

Marmara Denizinin güneyinde Kapıdağı yarımadası çevresine ser-
pilmiş küçük büyük kara parçalarının en önemlisi MARMARA ADASI-
DIR. Yarımadanın doğu-batı yönündeki uzunluğu 18 km. ve kuzey-güney
yönündeki en geniş kesimi de 10 km.dir.

(PİRİ REİS GÜNLÜĞÜ: İşbu Marmara Adası kim vardır ol Ada Akde-
niz'den İstanbul'a gelen gemilerin yolu uğrağıdır. Dairesi altmış
mil çevirir. Eğer gür foryaz alâmeti olursa mezkûr adanın üzerin-
den bulut eksik olmaz.... (rüzgâr, deniz ve demirleme bilgileri)...
Bundan sonra Yıldız tarafında bir körfez var. PALATYA körfezi derler.
Ol liman ufak gemilere eyü limandır. Bir iki pare gemi eyü barınır.
PALAMARI batı tarafına DELİKLÜ taşlara bağlarlar...
Not: Bu delikli taşlar G.Goodwin ve Altan Gürman'la yaptığımız Pa-
latya ziyaretlerinde 1965 ve 1969'da halâ duruyordu.)

Piri Reis'in bahsettiği PALATYA bugünkü adıyla SARAYLAR KÖYÜ
tüm arka sirtlarında prokonez mermeri çıkan tarihteki ünlü köydür.

Antik Yunanda Adanın ilk adı Elafonesos idi. Bu ad elafos'dan
yani geyikten geliyordu. M.Ö.VI ıncı yüzyıl sonuna doğru ada yeni
Prokonessos adını aldı. (Eski Prokonessos'un şimdiki Paşalimanı ada-
sı olması çok kuvvetli bir olasılık.)

(proks): yine geyik cinsinden bir hayvan

(prokhai): yerli kadın testisi

(proiks) : çeyiz

gibi köklerden türiyerek belkide en yakışana seçilmiş ve: Proikonisos,
yani MERMERDEN bir çeyiz adıyla taçlandırılmıştır bu görkemli ada.

Adanın sonradan Marmara adası adını almasının tarihi tam belli
olmasa da bu ismin iki ayrı kaynaktan alınmış olması üzerinde durulu-
yor. Birincisi (mermer:marmor) dan gelen bu ismin Bizans devri içinde
ve bilhassa İtalyan gemiciler tarafından kullanıldığı anlaşılıyor.

İkinci kaynak, Marmara isminin 1244'de adaya sahip olan Giorgios
Marmara'nın adı ile olan benzerliği de dikkate değer.

Onüçüncü yüzyıl başında adaya Marmara dendiğini, Haçlı seferleri
yazarlarından Geoffroi'de Villehardouin'den öğreniyoruz.

Onbeşinci yüzyılda Adayı ele geçiren Türkler çetrefil söylenişli Prikonisos yerine Türk diline daha uygun Marmara adını yeğlemişlerdir.

MARMARA ADASININ TARİHTEKİ KAYITLARI ÇOK ESKİDİR. M.Ö.VI inci ASIRDAN BERİ YERLİ YABANCI BİRÇOK TARİHÇİ VE GEZGİ'NİN BU ADAMIN ÖNEMİNİ GÖZDEN KAÇIRMADIĞINI GÖRÜYORUZ.

BU GÖZLEMLERİN YANLIZCA BAZILARINI ELE ALIRSAK:

Strabon ve Plinius'tan çok daha eski bir zamanda Darcios (i.Ö.521-486) devrinde yaşayan bir Yunan coğrafyacısı ve denizcisi Skilaks (Scylax) da bu hususta kısa, fakat çok önemli bazı bilgiler vermektedir. Skilaks, M.Ö. beşinci yüzyılda ada ve şehir olarak tarif ettiği Prokonnesos'u (şimdiki Paşalimanı adası, diğer bir adı da Halonā) Elafonesos'tan açıkca ayırt etmekte ve iyi limanlı bir ada olan Elafo-nesos'un Prokonnesoslular tarafından ekilip biçildiğini bildirmektedir.

Strabon ve Pilinius tarihlerinde Marmara adasından Roma egemenliği dönemiyle ilgili bahsedildiğini görüyoruz. (S.253-54 ertüzün)

M.Ö.362-358 yılları arasında Kizi koslular (Belkis) tarafından zaptedilip Dindimene heykeli ile birlikte bütün ahali Kizikos'a sürülüp götürülen Prokonnesos sitesinin MERMER OCAKLARININ şöhreti o döneminin dünyasına yayılmış bulunuyordu. Bu şöhret mitologya'ya kadar uzanmış ve işlemiş ve Rhea'nın, Kronos'a Zeus yerine yutturduğu taşı Prokonnesos'tan getirdiği söylenir (M.Gedeon, Προκωνησος, S.142).

Adanın Kizikos (Belkis, Erdek) egemenliğine geçmesinden birkaç yıl sonra, M.Ö.353 senesinde ölen Karia satrapı Maussolos için karısı Artemis II tarafından Halikarnassos (Bodrum) da, Mimar Pilheosa yaptırılan ve eski Dünyanın yedi harikasından biri sayılan Maussolleion namındaki türbenin tuğla duvarlarına kaplanan mermer lâvhaların da Prokonnesos'tan gittiğini (M.Ö.I inci yüzyılda) yaşamış olan Romalı Mimar Vitruvius'tan öğreniyoruz.

Marmara adasında, Büyük İskender zamanında iki büyük yazar, Miletoslu Kadmos'un eserlerini tasnif eden Biçn ve Kizikos'un ilk tarihini yazan Deiokhos yaşamıştır.

Bizans döneminde Prokonez Mermer ocaklarından son derece randımanlı bir biçimde yararlanıldığı anlaşılıyor.

Altıncı yüzyıl Bizans tarihçisi PROCOPIUS Aya Sofyanın süratle bitirilmesinde rolü olan Prokonez mermerlerinden bahseder. Aynı dönemde sivil hizmetlerin başında olan PAUL THE SILENTIARY de mermerler ve kaynakları konusunda güvenilir tutanaklar tutmuştur.

Prokonez mermerleri deniz aşırı gidip Venedik'teki o zamanki haliyle St.Mark bazilikasında ve Justinien'in kızkardeşi Anica Juliana tarafından St.Polyeuctus (M.S.524-527) kilisesinde kullanılmıştır. Bu bulgularda İstanbul Arkeoloji Müzesinden Dr.Fıratlı'nın çalışmaları

rına bakmak gerekir. Venediğe giden Prokonez mermerlerinin İstanbul'da daha önce kullanılmış mermerler olduğu da bilinmektedir.

OSMANLILAR DÖNEMİ:

İstanbul'un alınışından sonra ilk Prokonez Mermerlerini Beyazıt Camiinde rastlanması ocakların pek uzun süre durmadığını gösterir.

Ahmet Refik, Palatya'dan mermerlerin Marmara Ereğlisine oradan da kullanılmak üzere Edirne'ye SELİMİYE camininin yapımına yollandığına dair bir divan fermanı bulmuştur. Bir diğer divan fermanı da mermerlerin Üsküdar Atik Valide (1570) camiinde kullanılmasıyla ilgilidir.

1604'de I.Ahmet'in fermanı babasının türbesi için Marmara adasından mermerlerin dolaysız ve acele nakliyesiyle ilgilidir. Bu yazışmalarda Mimar Dalgıç Ahmet'in de ismi geçmektedir.

1723'de Marmara adasını ziyaret eden La Mottraye anılarında şöyle yazıyor. "(Pallatia) dan çok büyük miktarlarda mermer çıkarılıyor. Bunların yapılmakta olan camiler için olduğunu sanıyorum. Bunların taşınması için de 200 kadar tekne kullanılıyor."

Saraylar ve Ocaklar, I inci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı (göçler ve mübadeleler) kesintileri dışında devamlı kullanılmış ve bugünde gelişen bir teknolojiyle kullanılmaktadır.

SONUÇ:

Osmanlı ve Yabancı kayıtlarda Palatia ile ilgili daha birçok kayıt olduğu şüphe götürmez.

Türkçe ve İngilizce bazı kaynaklardan çıkardığını bu özetten anlaşılacağı gibi Palatya (bugünkü Saraylar köyü) İtalya'daki carara ocaklarından daha eski bir geçmişe sahiptir. Ocaklar işletildikçe, hala bitmiş ve bitmemiş heykeller çıkmaktadır. Belliki Marmara Adasınının bu bölgesi uzun süre heykel, kolon dekoratif eleman üretmede önemli bir merkez olmuştur. Bazı heykelsi elemanlar kaba yontu olarak yapıp gerekli yerlere teknelerle yollanmıştır. Bugün içinde, birçok taş ustası olan ve geleceğe ümitle bakan bir köy halkı mermer ocakları ve Arkeoloji Müzesinin yakın zamanda kurduğu bir açık hava müzesi vardır.

BÖYLESİNE ÖNEMLİ GEÇMİŞE SAHİP BİR YERİ KÜLTÜREL VE EĞİTİMSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRMEK VE ULUSLARARASI YONTU-HEYKEL FAALİYETLERİNİN BİR PARÇASI HALİNE GETİRMEK ZOR OLSA BİLE TARTIŞILMAZ DERECEDE GÜZEL VE YARARLI OLABİLİR.

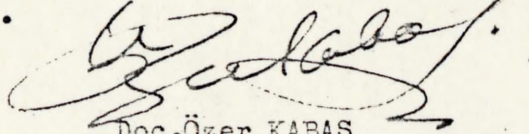
Bu raporun giriş bölümünün devamındaki eğitimsel ve kültürel etkinliklerle ilgili görüş ve teklifler kanaatimca Akademik yılın sonunda Saraylar köyüne gönderilecek kapsamlı bir komisyon'un görüşü alındıktan sonra tekrar gözden geçirilerek sonuca ulaşılmalıdır.

Bu komisyon Őu üç faaliyeti gerçekleŐtirebilir:

- 1- Marmara adasındaki tarihi mekânı yerinde inceleyip pratik yönden gerekli verileri toplamak.
- 2- Marmara Adası Saraylar Köyü ileri gelenleriyle (Köy ihtiyaer heyeti ve Mermer Ocak sahipleri...) gerekli görüŐmeleri yinelemek.
- 3- Arkeoloji Müzesi yetkilileriyle (Prof.N.Asgari) görüŐüp bir danıŐma yapmak.

Bilgilerinize saygıyla arz ederim.

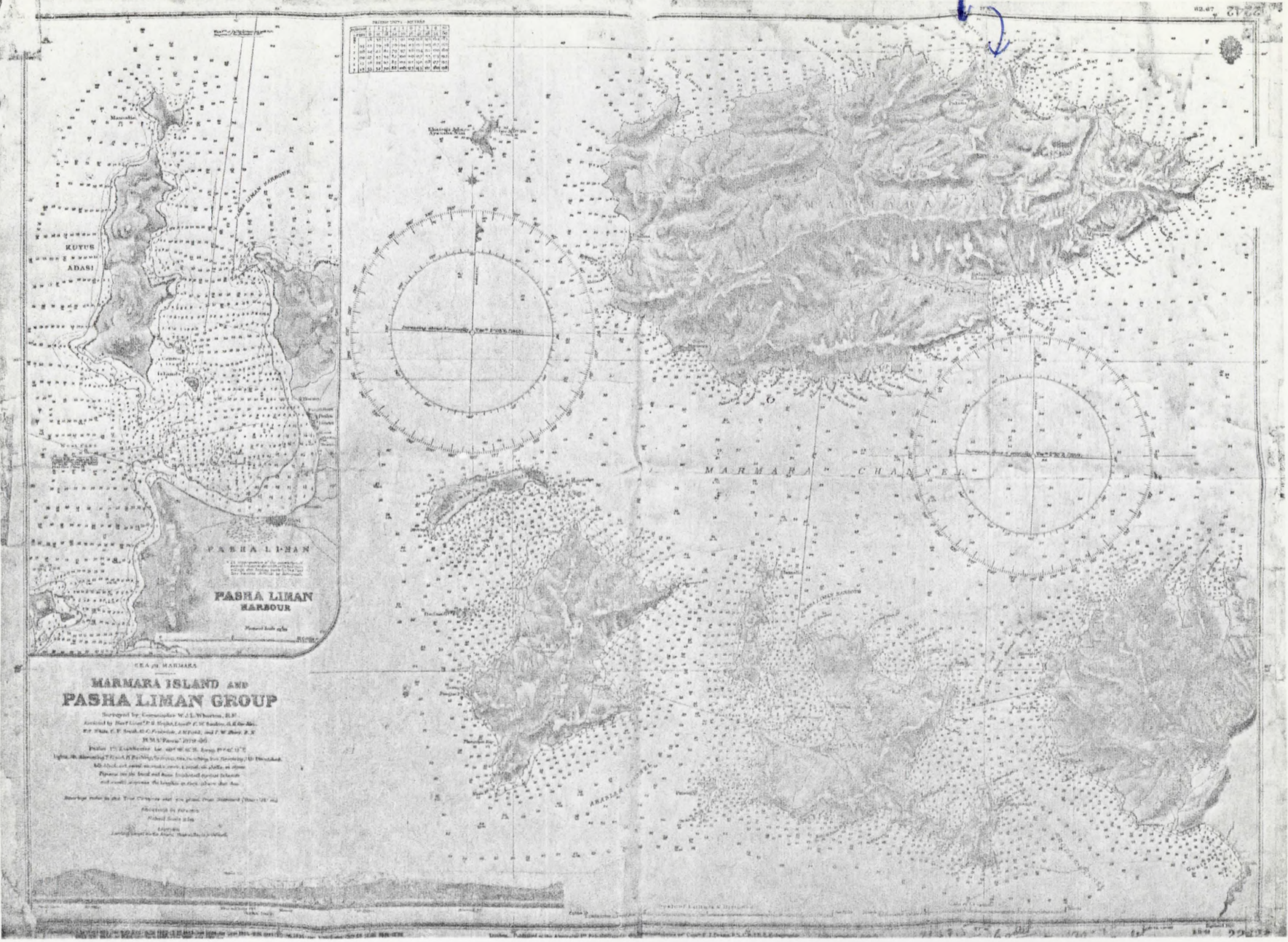

Doç.zer KABAŞ
Güzel Sanatlar Fakültesi
M.S..

Kaynaklar:

- 1- THE REUSE OF MARBLE IN THE EASTERN MEDITERRANEAN IN MEDIEVAL TIMES., Godfrey Goodwin.
Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. No.1 1977
- 2- KAPIDAĞI YARIMADASI VE EVRESİNDEKİ ADALAR TARİH VE ARKEOLOJİSİ ÜZERİNDE ARAŐTIRMALAR., ReŐit Mazhar Ertzn 1964.
Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Tic.Bors. BirliĐi Matbaası, Ankara
- 3- ch. TEXIER, L'Asie Mineure
(blm fotokopi)

MAGNETIC VARIATION	
Year	Variation
1880	11° 30' E
1885	11° 30' E
1890	11° 30' E
1895	11° 30' E
1900	11° 30' E
1905	11° 30' E
1910	11° 30' E
1915	11° 30' E
1920	11° 30' E
1925	11° 30' E
1930	11° 30' E
1935	11° 30' E
1940	11° 30' E
1945	11° 30' E
1950	11° 30' E
1955	11° 30' E
1960	11° 30' E
1965	11° 30' E
1970	11° 30' E
1975	11° 30' E
1980	11° 30' E
1985	11° 30' E
1990	11° 30' E
1995	11° 30' E
2000	11° 30' E
2005	11° 30' E
2010	11° 30' E
2015	11° 30' E
2020	11° 30' E

MARMARA ISLAND AND PASHA LIMAN GROUP

Surveyed by Commander W. J. Whiston, R.N.
 Edited by Staff Surgeon G. H. Fisher, R.N.
 By Staff C. P. Cook, R.N., and Staff W. H. P. R.
 HMS "Porpoise" 1879-80.
 Under the supervision of Staff Surgeon G. H. Fisher, R.N.
 All soundings are in fathoms, unless otherwise stated.
 Bearings are in true, unless otherwise stated.
 Bearings in the true column are given from the true meridian.

Published by the Hydrographic Office, Admiralty, London.
 Price 1/6 net.